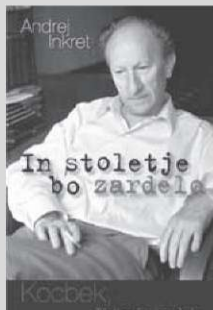

In stoletje bo zardelo

Luka Lisjak Gabrijelčič

Andrej Inkret:
In stoletje bo zardelo.
Kocbek: življenje in delo,
 Modrijan,
 zbirka Poteze 2011,
 639 str.

V slovenskem prostoru so resne in poglobljene biografije pomembnih zgodovinskih osebnosti velika redkost, zato je vsak poskus, da bi to pomanjkljivost vsaj deloma odpravili, vreden pohvale. To še toliko bolj velja, če gre za biografijo ene od najpomembnejših (na intelektualnem področju pa verjetno najpomembnejše) osebnosti, ki je oblikovala slovensko stvarnost minulega stoletja. Toda biografija Edvarda Kocbeka izpoda peresa Andreja Inkreta je mnogo več kot prepotrebna zapolnitev nedopustne (in – če ne bi šlo za slovenske razmere – skoraj neverjetne) vrzeli v domači historiografiji in literarni zgodovini: je odlično napisana, premišljena in dodelana, predvsem pa berljiva knjiga, ki bi morala najti prostor na knjižnih policah slehernega slovenskega izobraženca ter sploh vsakogar, ki ga zanima slovensko 20. stoletje.

Na Slovenskem verjetno ni nikogar, ki bi bil bolj primeren, da napiše Kocbekovo biografijo, kot ravno Andrej Inkret. Kot literarni zgodovinar in teoretik se že več desetletij ukvarja s Kocbekovo literaturo in velja za odličnega poznavalca njegovega življenja in dela. Očitno je, da se je Inkret podvzel, ki mu je bilo v marsikaterem pogledu pisano na kožo, lotil z velikim občutkom za težavnost naloge. Kocbekov doprinos k slovenski zgodovini 20. stoletja namreč sega na številna področja: literaturo, politiko, kulturo, religijo in politično misel. Napisati biografijo takšne vsestranske osebnosti zahteva vsaj delno poznavanje omenjenih področij. Poleg tega se ne da nobene biografije – še zlasti pa ne berljive – napisati brez določenega fokusa na

enega od vidikov posameznikovega življenja. Očitno je, da se Inkretova biografija osredotoča na Kocbeka – književnika oziroma natančneje, na Kocbeka – pesnika. To je seveda razumljivo: ne le zato, ker je avtor biografije literarni zgodovinar, temveč zato, ker je Kocbek k slovenski kulturi objektivno največ prispeval prav s svojo poezijo, poleg tega pa se je tudi sam identificiral predvsem kot pesnik.

To pa ne pomeni, da so druga področja, v katera je Kocbek posegal, zapostavljena. Velika pozornost je razumljivo posvečena njegovemu političnemu angažmaju, saj je Kocbek prav zaradi slednjega (predvsem v drugi svetovni vojni in neposredno po njej) postal ena izmed osrednjih osebnosti druge polovice dvajsetega stoletja na Slovenskem. V senci tega dvojnega fokusa na literaturo in politiko pa ostane Kocbekova misel – njegova filozofska prepričanja, njegova idiosinkratična, a izjemno zanimiva politična misel, ter njegove refleksije o družbi in religiji. Vendar to ni toliko krivda avtorja (ki je v svojem sintetičnem naporu v knjigo vključil vsa dosedanja pomembna spoznanja o Kocbeku ter dodal precej novih odkritij, do katerih se je dokopal sam), temveč predvsem slovenske humanistike – zlasti slovenskega zgodovinskega pisarja – ki je o Kocbekovi politični in religiozni misli do sedaj proizvedla bore malo zanesljive sekundarne literature. Nasploh lahko rečemo, da je bilo do sedaj izven področja literarnih ved o Kocbeku napisano le malo relevantnega (z delno izjemo filozofije – a še tu gre večinoma za fragmentarne in osebne refleksije Kocbekovih prijateljev).

Avtor je v uvodu zapisal, da ni hotel opisati le usode določenega – še tako pomembnega – posameznika, ampak skozi njegov življenjepis podati sliko časa, v katerem je živel. Knjiga bi se lahko torej po vzoru številnih biografij, ki so sledile znamenitemu Voltairovemu življenjepisu Ludvika XIV., imenovala tudi Edvard Kocbek in njegov čas. To v veliki meri drži. Toda vprašamo se lahko, kateri je »Kocbekov čas«? Za Inkreta očitno ni dvoma, da je to predvsem druga svetovna vojna in čas po njej: natančneje gre za obdobje, ki sega od leta 1941 do 1963. Opis teh dobrih dveh desetletij tvori jedro Inkretove knjige. Iz obdobja pred in po tem izvemo o Kocbeku osebno sicer precej, o samem času (to-

rej o družbenem in političnem ozadju) pa zgolj posredno in le tedaj, ko se to neposredno dotakne pesnikove usode. To je lahko upravičena narativna strategija, a pozornega bralca pusti v marsikaterem pogledu nepotešenega. Tako je na primer »afera« ob izidu zbirke *Strah in pogum* (1951–1952) opisana mnogo bolj podrobno in bolj natančno kot druga, enako pomembna kontroverza, ki je zaznamovala Kocbekovo življenje, torej kriza revije *Dom in svet*, ki je sledila objavi Kocbekovega eseja *Premišljevanje o Španiji* (1937).

Zelo malo izvemo tudi o Kocbekovih stikih z mlado razumniško in kulturniško generacijo v poznih petdesetih in šestdesetih letih, čeprav je bil njegov vpliv na »kritično generacijo«, zbrano okoli *Revije 57* in *Perspektiv*, ključnega pomena v razvoju slovenskega literarnega modernizma. Kocbekovi odnosi z avtorji, kot so Dominik Smole, Marjan Rožanc, Lojze Kovačič ali Vinko Ošlak, so omenjeni mimogrede ali pa sploh ne; vsekakor pa so opisani v mnogo manjši meri kot njegovi odnosi z literati predvojnega obdobja. Nasploh bi si Kocbekov odnos do sodelavcev (zlasti tistih najtesnejših) zaslužil več pozornosti. Predvsem to velja za dinamiko, ki je pripeljala do razhoda z nekaterimi od njih (npr. Ruda Jurčec, Mirko Javornik itd.). Na trenutke se zdi, da so Kocbekovi prijatelji in sodelavci kot nekakšni kometi, ki švigajo skozi njegovo življenje, ne da bi bilo dodobra jasno, kaj se je zgodilo z njimi po tem, ko njihova trajektorija zapusti fokus Inkretove naracije. V nekaterih primerih je nadaljnja usoda teh ljudi za Kocbekovo usodo res nepomembna; v nekaterih pa je ključnega pomena, a je kljub temu izpuščena. Tako recimo ni jasno, zakaj Jože Brejc (Javoršek) nenadoma izgine iz Kocbekovega življenja in se nato čez vrsto let zopet pojavi v njem – a tokrat ne več kot prijatelj, temveč najprej kot potuhnjeni ovaduh, nato pa kot neizprosni kritik. Inkret nam nikoli ne pove, kakšna je bila Kocbekova reakcija na aretacijo njegovega prijatelja Jožeta Javorška v času, ko je bil sam (vsaj formalno) še vedno del vladajoče nomenklature. Ali povedano v splošnejših terminih: osredotočanje na Kocbekovo zasebno življenje zamegli intersubjektivno razsežnost njegovih osebnih odnosov, kar ima za posledico pogost zdrs v moraliziranje, ko je

potrebno razložiti spremembe v dinamiki teh odnosov.

Kot smo že omenili, so Kocbekova politična stališča mnogo slabše analizirana od njegovih literarnih nazorov. V številnih primerih to pomanjkanje kritične analize nadomeščajo dolgi citati iz njegovih esejev, pisem in dnevniških zapisov, iz katerih je mogoče razbrati Kocbekova stališča do pomembnih vprašanj. Toda v nekaterih ključnih vidikih, na primer pri njegovi oceni španske državljanske vojne, je izbor citatov nezadosten in nam ne omogoča dovolj dobrega vpogleda v Kocbekovo pozicijo. Podobno so njegovi odzivi na literarno dogajanje neprimerno bolje obdelani od odzivov na politične spremembe ter na novosti na področju filozofije: tako na primer izvemo le malo o tem, kako je Kocbek doživljal prelomno leto 1968; prav tako je zelo malo napisanega o njegovi recepciji eksistencialistične in fenomenološke filozofije, čeprav je oboje imelo odločilen vpliv na njegovo pozno poezijo. To, da o Kocbekovih odzivih na zanj tako pomembna dogodka, kot sta bila *Dilasovo odpadništvo* in *Drugi vatikanski koncil*, ne izvemo tako rekoč ničesar, je pomanjkljivost, ki jo je knjigi težko odpustiti.

K slabostim knjige lahko prištejemo tudi prepogoste manjše faktične napake, za katere pa si graje ne zasluži avtor (v tako obširnem delu so spodrsljaji neizogibni!), temveč založba, ki očitno ni poskrbela za dovolj kakovosten strokovni pregled. Naj omenim le dva primera takšnih nepotrebnih pomot: trditev, ki jo najdemo v knjigi, da je Kocbek na začetku tridesetih let študiral na berlinski *Freie Universität*, ni ravno verjetna spričo dejstva, da slednja takrat še ni obstajala (najverjetneje je šlo za Humboldtovo univerzo); nekdanji ljubljanski župan Hribar pa svojega protestnega samomora ni storil pomladi oz. poleti leta 1941, kot izhaja iz knjige, ampak šele pozimi (torej v obdobju, ki že spada v neko drugo poglavje Kocbekovega življenja).

Kljub manjšim nenatančnostim pa je knjiga dragocen doprinos k razumevanju slovenske zgodovine 20. stoletja, predvsem kar se tiče kulturnih politik komunističnega režima. Čeprav je Kocbekova usoda glede tega netipična in v marsikaterem pogledu paradoksalna – njegoa odstranitev iz javnega življenja je sovpadla z li-

beralizacijo kulturnih politik tako v Sloveniji kot v Jugoslaviji nasploh – nam knjiga zelo nazorno prikaže, kako se je spreminjala kulturna klima v povojni Sloveniji. Poleg tega Inkret briljantno prikaže mentaliteto, ki je usmerjala dejanja komunističnih oblastnikov.

Iz historiografskega in nasploh znanstvenega vidika je največji doprinos knjige to, da so nekateri ključni dogodki Kocbekovega javnega življenja – zlasti procesa njegove odstranitve na začetku petdesetih let in vrnitve v javno življenje na začetku šestdesetih let – natančno in verodostojno pojasnjeni v vsej svoji zapletenosti in na podlagi resnega in poglobljenega arhivskega dela.

Ena največjih prednosti knjige pa je prav gotovo njena berljivost: izbran jezik in eleganten stil dajeta knjigi čar, ki je značilen za klasike biografskega žanra. Izvrsten izbor anekdot (na primer te, kako se je Kocbek konec petdesetih let razveselil dejstva, da je bilo njegovo ime omenjeno v križanki, kar je razumel kot znak popuščanja režimske cenzure), nam na nazoren način oriše sliko časa. Daleč najboljši vidik knjige pa je način, kako Inkretu uspe vključiti Kocbekovo poezijo v pripoved o njegovem življenju in prikazati njeno tesno povezanost s pesnikovi eksistencialnimi izkušnjami, s tem da hkrati izpostavi njeno zgodovinsko pričevalnost.

Avtor kljub očitni naklonjenosti do svojega »ju-

naka« ne izpušča kočljivih detajlov, ki ga prikazujejo v neprijetni luči (njegovo skoraj patološko samovšečnost in dejstvo, da je bila problematika osebnih svoboščin in človekovih pravic pod komunizmom zanj deveta brigada itd.). Kljub temu, kot rečeno, je Kocbekov molk glede nekaterih pomembnih dogodkov (recimo usode prijatelja Jožeta Brejca oziroma montiranih procesov po vojni nasploh) premalo izpostavljen. Vendar je treba poudariti, da pozorna in naklonjena rahločutnost, s katero Inkret orisuje zapleteno Kocbekovo življenjsko pot, nikoli ne zdrsne v nekritičnost. Problematični vidiki Kocbekove osebnosti sicer niso eksplicitno izpostavljeni, a so pozornemu bralcu kljub temu zelo jasno razvidni. Inkretova knjiga nam kaže sliko človeka, ki (ne brez razloga!) trpi za hudimi duševnimi motnjami, vključno z nedvoumnimi simptomi težke manične depresivnosti; odkriva nam samovšečnega pisca, ki besno reagira na vsake, še tako blage negativne kritike, in ki ga preganja skoraj patološki občutek lastne pomembnosti. Kljub nekaterim pomanjkljivostim je Inkretov življenjepis Edvarda Kocbeka fascinantno delo, ki nesporno sodi v sam vrh biografskega žanra na Slovenskem. Predstavlja pomemben mejnik v razumevanju Kocbekove osebnosti in dela. Inkretu je z njim uspelo doseči odlično sintezo dosedanjih spoznanj o Kocbeku in jih prikazati v izjemno privlačni obliki. ■

TUKAJ BI LAHKO BIL VAŠ OGLAS.

**Revija Razpotja ne more izhajati brez finančne podpore,
saj lahko le tako ostane brezplačna in s tem
dosegljiva najširšemu krogu bralcev.**

**Vabimo vas, da se tudi sami odločite
za sponzorstvo ali donacijo v reviji
na račun
SI56 0475 0000 1549 723, NKBM**